

Nowicki, Tomasz

Specjalizacja archiwalna na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w latach 1973-2000

Res Historica 28, 175-182

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz Nowicki

*Specjalizacja archiwalna
na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II
w latach 1973–2000*

Początki specjalizacji

Początki nauczania archiwistyki na KUL sięgają pierwszej połowy lat siedemdziesiątych i związane są z osobą profesora Władysława Rostockiego – wybitnego historyka okresu napoleońskiego oraz powstania listopadowego. Jego zainteresowania badawcze dotyczyły również archiwistyki, a szczególnie obszar jego poszukiwań naukowych związany był z historią państwa i prawa. Był znakomitym znawcą dziejów ustroju, kancelarii oraz dokumentacji będącej wynikiem działania władz Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Zanim w roku akademickim 1966/1967 rozpoczął pracę na Sekcji Historii KUL, od 1942 roku pracował w Archiwum Głównym Akt Dawnych, jednocześnie od 1949 do 1966 był pracownikiem naukowym Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1954–1967 był zatrudniony w Instytucie Historii PAN m.in. w dziale archiwoznawstwo¹.

Można przypuszczać, że właśnie te doświadczenia Władysława Rostockiego podsunęły pomysł utworzenia przy Sekcji Historii KUL specjalizacji archiwalnej. Na posiedzeniu Rady Wydziału Nauk Humanistycznych odbytym w dniu 2 kwietnia 1973 roku postawił on wniosek o utworzenie zajęć specjalistycznych z archiwistyki na V, VI, VII i VIII semestrze historii. Wniosek taki został przyjęty jednogłośnie². W pierwotnym zamyśle inicjatora miało to być dwuletnie nieobowiązkowe studium archiwalne. Zajęcia miały rozpoczynać się na roku trzecim, a kończyć na czwartym. Rada Wydziału na posiedzeniu czerwcowym

¹ Zob. G. Górski, *Profesor dr hab. Władysław Rostocki – historyk i prawnik*, „Prawo – Administracja – Kościół”, nr 4 (15), 2003 (Numer specjalny poświęcony profesorowi Władysławowi Rostockiemu); M. Lipska, *Władysław Rostocki (1912–2004)*, [w:] *Profesorowie Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Dębiński, W. S. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 273–279; http://pater.kul.lublin.pl/wystawy/vita_mutatur/2004/rostocki/wladyslaw_rostocki.htm, 17 V 2008.

² Zob. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Nauk Humanistycznych odbytego w dniu 2 IV 1973 r., AU KUL, Księga Protokołów Rady Wydziału Nauk Humanistycznych, 27 XI 1972 – 2 XII 1981, br. sygn. i paginacji [dalej: Księga Protokołów].

przyjęła projekt planu zajęć na rok akademicki 1973/1974 obejmujący dwa pierwsze semestry studium³.

Dość szybko jednak wprowadzono zmiany. Od roku akademickiego 1974/1975 przeniesiono zajęcia z archiwistyki na 6 pierwszych semestrów studiów historycznych, jednocześnie zachowując wykłady i ćwiczenia dla tych studentów IV roku, którzy rozpoczęli specjalizację w roku poprzednim. Umożliwiono również studentom roku III wybór zajęć ze specjalizacji⁴.

Z planów zajęć uchwalanych przez Radę Wydziału widać wyraźnie, że w kolejnym roku akademickim 1975/1976 archiwistyka na KUL była niejako prowadzona dwutorowo. Z jednej strony funkcjonował twór zwany w protokołach Rady Wydziału „Studium z archiwistyki”, „Studium archiwalne” czy „Nadobowiązkowe studium archiwalne” przeznaczony dla studentów, którzy już rozpoczęli specjalizację, z drugiej zaś od roku akademickiego 1975/1976 pojawił się nowy program zajęć dla studentów dopiero rozpoczynających studiowanie archiwistyki.

Warto w tym miejscu podjąć próbę określenia liczby słuchaczy, którzy podjęli trud poznawania archiwistyki. Zagadnienie nie jest łatwe z uwagi na brak jednolitego źródła w postaci zestawień lub rejestrów tych żaków, którzy wybrali specjalizację archiwalną⁵. Jednak dla roku akademickiego 1974/1975 i 1975/1976 w serii akt dotyczących ustalania programów studiów znajdujemy uwagi dziekana o liczbie studentów wybierających poszczególne specjalizacje⁶. Z notatek dziekańskich wynika, że w roku akademickim 1974/1975 specjalizację archiwalną rozpoczęło 10 studentów z roku pierwszego (28%) oraz 16 z roku drugiego (42%). W kolejnym roku akademickim archiwistykę rozpoczęło studiować tylko 5 kursantów z roku pierwszego (18%) oraz po 4 z roku drugiego i trzeciego (po 10%).

Program studiów

Analizując program archiwistyki na przestrzeni lat 1973–2000, można wyciągnąć kilka ogólniejszych wniosków. Po pierwsze, pierwotny program opracowany w roku 1973 obowiązywał tylko przez dwa lata akademickie i rozpoczynał się na trzecim roku studiów historycznych. Przez kolejny rok funkcjonowania współistniał on z nowym opracowanym w 1975 roku. Po drugie, znaczna część zajęć przy-

³ Por. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Nauk Humanistycznych odbytego w dniu 4 VI 1973 roku, Księga Protokołów, br sygn. i paginacji.

⁴ Zob. Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Nauk Humanistycznych odbytego w dniu 15 V 1974 roku, Księga Protokołów, br sygn. i paginacji.

⁵ Oczywiście sporządzenie takich wykazów jest możliwe na podstawie kwerendy w aktach studenckich. Jednak możliwości czasowe autora nie pozwoliły tak szczegółowe i bardzo czasochłonne poszukiwania.

⁶ Tok studiów, Historia, lata 1972/1973–1984/1985, sygn. V.3.2.3, brak paginacji.

jętych w programie z 1975 roku było prowadzonych przez wszystkie kolejne lata badanego okresu. Zmieniali się oczywiście prowadzący zajęcia, czasem zmieniał się charakter tych zajęć i przewidziana liczba godzin. W jednym tylko wypadku wykład planowany w tym programie zanikł na początku lat osiemdziesiątych. Co więcej liczba godzin przewidzianych w tym programie stopniowo się zmniejszała – w pierwszych kilku latach obejmował on 375 godzin, zaś w ostatnim analizowanym roku akademickim tylko 240 godzin. Po trzeciej wreszcie, analiza dokumentacji dotyczącej programów studiów niewiele mówi o tym, jakie konkretne zagadnienia były na zajęciach omawiane. Jest to o tyle istotne, że część ćwiczeń czy wykładów funkcjonowała pod taką samą nazwą, ale studenci byli obowiązani uczęszczać na wszystkie. Zatem same tytuły zajęć mogą być mylące. W pewien sposób domyślamy się funkcjonujących podziałów, znając osoby prowadzące nauczanie oraz z autopsji. Przejdźmy zatem do omówienia programów.

Pierwszy program specjalizacji archiwalnej opracowany przez prof. Rostockiego w 1973 roku dla studentów trzeciego i czwartego roku studiów historycznych przewidywał następujące rodzaje zajęć:

Semestr	Rodzaj zajęć	Nazwa zajęć	Liczba godzin (w semestrze)
1 semestr	wykłady	Podstawy teorii archiwalnej	15
		Nauka o dokumencie i akcie	15
		Zagadnienia regionalistyki	15
	ćwiczenia	Podstawy teorii archiwalnej	15
		Nauka o dokumencie i akcie	15
2 semestr	wykłady	Archiwoznawstwo	30
		Metodyka archiwalna	15
		Organizacja przedsiębiorstw	15
	ćwiczenia	Metodyka archiwalna	15
3 semestr	wykłady	Metodyka archiwalna	30
	ćwiczenia	Metodyka archiwalna	30
4 semestr	wykłady	Metodyka archiwalna	30
	ćwiczenia	Metodyka archiwalna	30

Trzeba jeszcze dodać, że w roku akademickim 1974/1975 wprowadzono do tego programu na semestr 1 i 2 dodatkowy wykład z historii ustroju Polski do czasów najnowszych obejmujący po 30 godzin w semestrze⁷. W sumie zatem specjalizacja obejmowała 270 godzin realizowanych w ciągu dwóch lat, by po wprowadzeniu wykładu z historii ustroju Polski wynieść 330 godzin.

Nowy program sukcesywnie wprowadzany od roku akademickiego 1975/1976 przewidziany został na 6 semestrów i rozpoczął się na pierwszym roku

⁷ Wyjątkowo w latach 1975–1977 i 1979–1984 wykład prof. Rostockiego z historii ustroju Polski odbywał się w 7 i 8 semestrze specjalizacji.

studiów historycznych. Utrudnieniem w prezentacji jest fakt, że w ciągu badanych lat częstym i istotnym zmianom ulegała zwłaszcza liczba godzin przeznaczonych na konkretny typ zajęć⁸. Poniższe zestawienie ukazuje zajęcia prowadzone na specjalizacji archiwalnej na KUL w latach 1975–2000.

Nazwa zajęć	Liczba godzin	Lata nauczania
Historia ustroju Polski – wykład	30	1975/1976, 1990/1991–199/2000
	45	1976/1977–1989/1990
Rozwój form kancelaryjnych – wykład	45	1975/1976–1980/1981
	30	1981/1982
	15	1982/1983–1999/2000
Rozwój form kancelaryjnych – wykład (od 1990 jako Podstawowe pojęcia archiwalne) ⁹	15	1976/1977–1999/2000
Rozwój form kancelaryjnych – wykład (od 1990 jako Dzieje archiwów) ¹⁰	15	1982/1983–1999/2000
Organizacja przedsiębiorstw	15	1975/1976–1980/1981
Archiwistyka – wykład ¹¹	60	1975/1976–1978/1979
	105	1979/1980
	90	1980/1981
	75	1981/1982–1991/1992
	45	1992/1993–1993/1994
	30	1994/1995–1999/2000
	60	1975/1976–1980/1981
Ćwiczenia z rozwoju form kancelaryjnych	30	1981/1982–1999/2000
Ćwiczenia z archiwistyki ¹²	60	1975/1976, 1979/1980–1980/1981
	105	1976/1977–1978/1979; 1994/1995–1999/2000
	90	1981/1982–1993/1994

⁸ W praktyce program ten obowiązywał jeszcze w roku akademickim 2007/2008 na drugim i trzecim roku specjalizacji. Dopiero w wyniku wprowadzanych w tym roku zmian związanych z reorganizacją studiów historycznych na KUL, sukcesywnie wprowadzany jest nowy program specjalizacji archiwalnej.

⁹ Mimo że formalnie w aktach dotyczących programów studiów wykład o tej nazwie pojawia się dopiero od roku akademickiego 1990/1991, to jednak autor artykułu z autopsji wie, że taki tytuł był już w roku akademickim 1987/1988.

¹⁰ Można przypuszczać, choć dokumentacja tego nie potwierdza, że tak sformułowany tytuł funkcjonował od 1982 roku. Por. przypis poprzedni.

¹¹ Oddzielnie jako wykład dla II i III roku specjalizacji.

¹² Oddzielnie jako ćwiczenia dla II i III roku specjalizacji.

Jak widać, program specjalizacji archiwalnej, według którego rozpoczęto dydaktykę w roku akademickim 1975/1976, ulegał dość istotnym modyfikacjom przede wszystkim w zakresie liczby godzin, które obowiązywały studenta archiwistyki w poszczególnych latach studiowania. Zagadnienie to przedstawia poniższa tabela:

Rok akademicki	Wykłady liczba godzin	Ćwiczenia (liczba godzin)	Razem
1975/1976	180	165	345
1976/1977	180	165	345
1977/1978	180	165	345
1978/1979	180	165	345
1979/1980	225	120	345
1980/1981	210	120	330
1981/1982	165	120	285
1982/1983	165	120	285
1983/1984	165	120	285
1984/1985	165	120	285
1985/1986	165	120	285
1986/1987	165	120	284
1987/1988	165	120	285
1988/1989	165	120	285
1989/1990	165	120	285
1990/1991	150	120	270
1991/1992	150	120	270
1992/1993	120	120	240
1993/1994	120	120	240
1994/1995	120	120	240
1995/1996	120	120	240
1996/1997	120	120	240
1997/1998	120	120	240
1998/1999	120	120	240
1999/2000	120	120	240

Widoczne jest stałe zmniejszanie liczby godzin przeznaczonych na specjalizację archiwalną w ciągu 25 lat obowiązywania programu przyjętego w 1975 roku. Dodać jeszcze trzeba, że od samego początku w ramach programu przewidziana była pierwotnie kilkudniowa, potem jednodniowa wycieczka do któregoś z archiwów centralnych. Innym elementem należącym do programu studiów były praktyki studenckie po drugim i po trzecim roku specjalizacji w wymiarze 120 godzin każda. Ponadto studenci byli obowiązani zdać dwa egzaminy: po pierwszym roku specjalizacji zdawali egzamin z rozwoju form kancelaryjnych (obejmujący również dzieje archiwów oraz podstawowe pojęcia archiwalne),

a po trzecim roku specjalizacji egzamin końcowy z archiwistyki. Tylko w latach 1980/1981 – 1990/1991 dodatkowo zdawali po pierwszym semestrze egzamin z historii ustroju Polski.

Powstaje w tym miejscu pytanie, czy taki program wypełniał minimum programowe zalecane przez władze ministerialne? Nie sposób w krótkim artykule dać jednoznacznej odpowiedzi. Należałoby przeprowadzić szerszą kwerendę archiwalną. Niemniej w teczce dotyczącej toku studiów z roku akademickiego 1986/1987 znajdujemy korespondencję od Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do Dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych. Do pisma dołączono ministerialny projekt studiów dziennych specjalizacji archiwalnej na kierunku historia i prośbę o nadesłanie opinii. Dziekan odesłał pismo do kierownika sekcji, który w odpowiedzi poinformował: *„plan ten jest realizowany w pełni w ramach programu zajęć. Wyjątek stanowi mniejsza liczba dni przeznaczonych na objazd archiwów. Nie prowadzi się także zajęć specjalistycznych uzupełniających (chodzi o profilaktykę konserwacji papieru i skóry, zasady edytorstwa źródeł historycznych, problemy teorii organizacji i zarządzania, zagadnienia regionalistyki – TN). Sekcja postuluje wprowadzenie na III roku zajęć z neografii gotyckiej /ewentualnie zamiennie z neografią rosyjską/ przy obowiązujących wszystkich zajęciach z łaciny oraz zajęć z edytorstwa źródeł historycznych dla III r. w semestrze VI”*.¹³ Ten postulat kierownika sekcji został w części spełniony – zajęcia z łaciny średniowiecznej, neografii rosyjskiej lub niemieckiej wprowadzono w kolejnych latach, z tym że obowiązywały one wszystkich studentów historii, a nie tylko tych, którzy wybierali specjalizację archiwalną.

Pracownicy

Wypada jeszcze odnotować osoby, które prowadziły zajęcia na specjalizacji archiwalnej na KUL. Wspomniano już na samym początku postać Władysława Rostockiego, pomysłodawcę oraz twórcę specjalizacji, jednak przez analizowanych w niniejszym tekście 25 lat akademickich zajęcia prowadziło jeszcze kilkanaście innych osób. Najprościej przedstawić to w postaci zestawienia tabelarycznego, uwzględniając również zajęcia prowadzone przez poszczególne osoby. W prezentacji przyjęto układ alfabetyczny.

¹³ Zob. Tok studiów, Historia, lata 1986/1987 – 1997/1998, sygn. V.3.2.4, brak paginacji.

Imię i nazwisko	Nazwa zajęć	Realizacja (lata)
Dr Maria Bielińska	Archiwistyka II rok specjalizacji – ćwiczenia	1978–1980
	Archiwistyka II rok specjalizacji – wykład	1979–1981
	Archiwistyka III rok specjalizacji – ćwiczenia	1978–1981
	Archiwistyka III rok specjalizacji – wykład	1979–1981
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1978–1981
	Rozwój form kancelaryjnych – wykład	1978–1981
Ks. dr. Grzegorz Bujak	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1996–2000
Dr Janina Gawrysiak	Archiwistyka II rok specjalizacji – ćwiczenia	1992–2000
Mgr Beata Karaś	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1995–1996
Dr Tomasz Nowicki	Archiwistyka II rok specjalizacji – ćwiczenia	1993–2000
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1993–2000
Prof. dr hab. Stanisław Olczak	Archiwistyka II rok specjalizacji – ćwiczenia	1980–1992
	Archiwistyka II rok specjalizacji – wykład	1992–2000
	Historia ustroju Polski – wykład	1992–2000
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1982–1995
	Rozwój form kancelaryjnych – wykład	1982–2000
	Rozwój form kancelaryjnych (Dzieje archiwów) – wykład	1992–1993
Prof. dr Władysław Rostocki	Archiwoznawstwo – wykład	1973–1975
	Historia ustroju Polski – wykład	1974–1976, 1977–1982
	Nauka o dokumencie i akcie – ćwiczenia	1973–1975
	Nauka o dokumencie i akcie – wykład	1973–1975
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1978–1982
	Rozwój form kancelaryjnych – wykład	1975–1982
Dr Jan Skarbek	Historia ustroju Polski – wykład	1982–1992, 1993–2000
	Rozwój form kancelaryjnych (Dzieje archiwów) – wykład	1982–1992, 1993–2000
Dr Maria Trojanowska	Archiwistyka II rok specjalizacji – ćwiczenia	1977–1978, 1981–1992
	Archiwistyka II rok specjalizacji – wykład	1981–1992
	Archiwistyka III rok specjalizacji – ćwiczenia	1976–1978, 1981–2000
	Archiwistyka III rok specjalizacji – wykład	1981–1994
	Metodyka archiwalna – ćwiczenia	1974–1976
	Metodyka archiwalna – wykład	1974–1976
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1975–1978, 1982–1985
	Rozwój form kancelaryjnych (Podstawowe pojęcia archiwalne) – wykład	1976–1978, 1981–2000

Imię i nazwisko	Nazwa zajęć	Realizacja (lata)
Prof. dr hab. Jan Ziólek	Archiwistyka II rok specjalizacji – wykład	1977–1981
	Historia ustroju Polski – wykład	1976–1977
	Nauka o dokumencie i akcie – ćwiczenia	1973–1974
	Organizacja przedsiębiorstw – wykład	1973–1974, 1975–1981
	Rozwój form kancelaryjnych – ćwiczenia	1975–1978
	Zagadnienia regionalistyki – wykład	1973–1974, 1975–1981
Mgr Wojciech Zysko	Archiwistyka II rok specjalizacji – wykład	1975–1977
	Metodyka archiwalna – ćwiczenia	1973–1975
	Metodyka archiwalna – wykład	1973–1975
	Podstawy teorii archiwalnej – ćwiczenia	1973–1975
	Podstawy teorii archiwalnej – wykład	1973–1975

Na koniec należy wspomnieć, że aktualnie specjalizacja archiwalna na KUL weszła w kolejny okres zmian zwłaszcza programowych, które zostały niejako wymuszone przyjęciem od roku akademickiego 2007/2008 przez Instytut Historii dwustopniowego systemu studiów. W ten sposób powstał program nauczania archiwistyki zamknięty w dwie oddzielne całości: pierwsza opracowana dla studiów licencjackich oraz druga dla studiów magisterskich. Ukończenie pierwszej części pozwala uzyskać tytuł archiwisty 1 stopnia, ukończenie zaś drugiej zapewnia tytuł archiwisty 2 stopnia.